

GLAGOLJICA – OSEBUJNA ODREDNICA HRVATSKOGA KULTURNOGA I NACIONALNOGA IDENTITETA

(Anica Nazor, *Knjiga o hrvatskoj glagoljici, "Ja slovo znajući govorim..."*,
Erasmus naklada, Zagreb, 2008.)

U izdanju nakladničke kuće *Erasmus naklada* 2008. g. objavljena je knjiga akademkinje Anice Nazor, *Knjiga o hrvatskoj glagoljici, "Ja slovo znajući govorim"*. To je djelo produkt prethodno održanih izložaba u Dublinu, Berlinu, Bruxellesu, Stuttgartu i Karlsruheu i njihovih publikacija (kataloga) na njemačkom, engleskom i francuskom jeziku, nakon kojih se pokazao interes da se navedeni katalozi predstave i na hrvatskom jeziku. Svemu je tome pridonijelo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske 1999. g., kada je prihvatilo projekt *Naklade* o koncipiranju i realizaciji spomenutih izložaba kojima se inozemnoj publici nastojala približiti stoljetna hrvatska pisana baština, ponajprije glagoljica, kako je bilo rečeno na predstavljanju knjige 20. ožujka 2009. u Rijeci u Sveučilišnoj knjižnici, u dvorani *Izložbe glagoljice*. Na predstavljanju su sudjelovali: autorica A. Nazor i priređivači knjige dr. sc. Srećko Lipovčan i Zlatko Rebernjak. Najvažnija je zadaća navedenog projekta bila snimiti u koloru najvažnije naše spomenike pisane riječi (dotad se raspolagalo samo crno-bijelim snimkama) te tako pridonijeti ljepoti i raskoši glagoljske baštine. Prema riječima nakladnika, ovo je *prva knjiga koja riječju i slikom otvara sva područja na kojima je glagoljica bila u uporabi dokumentirajući ih najvažnijim primjerima*.

Akademkinja Anica Nazor jedna je od najznačajnijih istraživačica hrvatskoga glagoljaštva, paleoslavistica i paleokroatistica, filologinja, danas redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, dugogodišnja ravnateljica Staroslavenskoga instituta u Zagrebu, dobitnica niza nagrada, povelja, zahvalnica, priznanja, spomen-medalja, odlikovanja Reda Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića, a sada i autorica ove knjige temeljene na rezultatima znanstvenih istraživanja domaćih i inozemnih stručnjaka u proučavanju glagoljice.

Da je glagoljica simbol našega naroda i zemlje, o čemu svjedoči i više od tisuću godina njezine prisutnosti na našem tlu, potvrđuje i ova knjiga akademkinje Nazor kojom se nastoji otvoriti cjelokupan uvid u važnost i vrijednost hrvatske glagoljaške kulture. Već se uvidom u kazalo knjige može zaključiti autoričina namjera da se vre-

menski i prostorno, sadržajno i tematski obrade sva područja na kojima je glagoljica bila ili jest u uporabi, sve do današnje popularizacije toga, za Hrvate od iznimne važnosti, pisma. Knjiga je podijeljena u četiri tematska dijela: *Glagoljsko pismo*, *Glagoljica rukom pisana*, *Glagoljica tiskom objavljena*, *Glagoljica danas*. Svaki se tematski dio sastoji od nekoliko potpoglavlja za čitanje kojih su upute dane na samom početku knjige pod nazivom *Kako čitati ovu knjigu*. Da bi se čitatelji lakše snalazili i pritom učili najstarije slavensko pismo uopće, na zadnjoj se stranici knjige nalazi "klapna" s koje se, kada se rasklopi, čita azbuka. Usto, na svakoj je stranici u dnu dano posebno objašnjenje za svaki pojam manje poznat ili nepoznat te se čitatelja upućuje na neko drugo mjesto u knjizi gdje se on obrađuje ili navodi u širem kontekstu. U tekstu se autorica često poziva na druge autore oslanjajući se na njihova mišljenja ili upozoravajući na njihova djela, pa u zagradama navodi prezime autora, godinu izdanja djela i broj stranice s koje je citat preuzet. O tom se više može saznati iz bogata popisa literature koji se nalazi na kraju knjige.

Knjiga započinje svojevrsnim uvodnim dijelom pod naslovom *Glagoljsko pismo*, prvim poglavljem koje se sastoji od tri potpoglavlja, redom: *Pismo i za Hrvate*, *Rukopisi*, *Glagoljica tiskom objavljena*. Taj je dio posvećen glagoljskom pismu u Hrvata, njegovoj rasprostranjenosti, nastanku, razvoju i tipovima te najstarijim potvrđama postojanja toga pisma u Hrvatskoj. *Glagoljica rukom pisana* naslov je drugoga dijela knjige sastavljena od osam potpoglavlja koje vremenski obuhvaćaju razdoblje od samih početaka uporabe glagoljskoga pisma, potvrde kojih se nalaze u kamenim natpisima ili u najstarijim sačuvanim rukopisima, do pravnih spomenika, u koje ulaze zakoni, statuti i regule, dokumenti izuzetno važni za hrvatsku povijest. Ovo je opširno poglavlje iznimno važno za poznavanje hrvatskoglagoljske baštine. Sve navedeno potvrđuje postojanje glagoljskoga pisma u liturgijskom i javnom životu Hrvata, od prvih sačuvanih rukopisa iz XI. i XII. st. do najstarijih potvrda glagoljskoga pisma u Hrvatskoj, kamenih natpisa. Uza svaki je navedeni rukopis autorica dala u izdvojenom dijelu stranice podatke vezane za postanak i sudbinu rukopisa te materijalne podatke o veličini listova, pergamene. Osnovni su podaci dani i uz natpise (mjesto pronalaska, broj uklesanih znakova i redaka te transliterirani tekst s natpisa). U trećem poglavlju, *Glagoljica tiskom objavljena*, u središte su sadržaja stavljene inkunabule, knjige koje svjedoče o vrlo ranoj pojavi tiskarskoga umijeća u Hrvatskoj. Hrvatski su glagoljaši bili prvi koji su tiskali glagoljicom, a time i prvi koji su načinili odljeve glagoljičkih slova. Uz ostalo, dio su ovoga poglavlja i tiskare nastale na hrvatskom tlu te njihova izdanja koja sadrže važne podatke u kolofonima o mjestu i vremenu tiskanja. Kronološki logično, sljedeće je potpoglavlje posvećeno protestantskim knjigama i osnivanju hrvatske tiskare u Urachu iz koje je izašlo u četiri godine 13 knjiga

tiskanih glagoljicom, sedam ćirilicom te šest latinicom. U XVII. i XVIII. st. izašla su "istočnoslavenizirana" izdanja Rimske propagande. Koja su to i kako je potkraj XIX. st. u glagoljski misal vraćen izvorni hrvatski crkvenoslavenski jezik, može se pročitati u zadnjim dvama potpoglavljima ovoga dijela knjige. *Uskrsnuće glagoljice danas izvire iz spoznaje da je ona osebujno obilježje hrvatske kulture, time i hrvatskoga nacionalnoga identiteta*, riječi su Anice Nazor kojima nas uvodi u četvrto, ujedno i posljednje, poglavlje: *Glagoljica danas*. U ovom je poglavlju riječ o oživjelu zanimanju i brizi za glagoljicu, osobito izvan liturgije. Osim raznih radionica diljem naše zemlje (Istra, Krk, Senj) i izborne nastave u školama bazirane na učenju glagoljskoga pisma, autorica spominje i glagoljske akademije osnovane radi očuvanja hrvatskoglagoljske baštine (Mala glagoljska akademija *Juri žakan* u Roču, male glagoljske akademije na o. Krku) te manifestaciju *Dani glagoljice* u Senju. Nasljednik krčke Staroslavenske akademije Staroslavenski je institut u Zagrebu kojemu je, kako je ranije navedeno, godinama na čelu bila akademkinja Nazor, a unutar kojega se istražuju glagoljski biblijski, liturgijski, apokrifni, legendarni i drugi tekstovi, prikuplja bibliografija biblijskih tekstova u liturgijskim glagoljskim knjigama, proučava hrvatski crkvenoslavenski jezik, sustavno prikupljaju mikrofilmovi i fotokopije glagoljskih (i ćirilskih) rukopisa i tiskanih knjiga te ostali poslovi kojima se njeguje hrvatskoglagoljsko pismo i tradicija. Usto, svoje je mjesto u ovom udžbeniku glagoljice dobilo i Društvo prijatelja glagoljice, utemeljeno 1993. g. u Zagrebu, kojemu je prvim predsjednikom bio Vladimir Čepulić. Društvo od svojega utemeljenja organizira tečajeve upoznavanja glagoljice te izdaje časopis *Baščina* u kojem se glagoljicom i latinicom objavljuju popularni članci te književni, kao i izvorni, tekstovi s komentarom. Osim toga, unutar Društva djeluje mješoviti pjevački zbor koji njeguje glazbu temeljenu na glagoljaškoj tradiciji. Sva takva nastojanja dobrodošla su u očuvanju glagoljske baštine i njenu promicanju među mladima i svima onima koji nisu upoznati s povijesno-kulturnom vrijednošću glagoljskoga pisma. Da se postižu rezultati, dokazuje činjenica da je glagoljica danas dospjela na nacionalnu monetu (Baščanska ploča na novčanici od sto kuna), na uporabne predmete, torbe i odjeću, pa čak i na ljudsko tijelo – u obliku tetovaže, a na predmete primijenjene umjetnosti apliciraju se glagoljska slova. Osobito je glagoljica danas nadahnuće umjetnicima (piscima, pjesnicima, kiparima, slikarima, glazbenicima...). Stoga je vidljivo da je glagoljica kao nacionalni simbol ušla u sve pore hrvatskoga života i da se u različitim oblicima vraća u život.

S obzirom na to da ova knjiga ne bi nastala da nije bilo spomenutih izložaba u važnim europskim kulturnim središtima, autorica je posvetila posljednjih nekoliko stranica tom izuzetno vrijednom projektu *Erasmus naklade*. Prva je izložba pod nazivom "Otkrivanje glagoljice" bila u Dublinu, a ostale u Berlinu, Bruxellesu, Stutt-

gartu i posljednja u Karlsruheu pod nazivom "Tri pisma – tri jezika. Hrvatski pisani spomenici i tiskana izdanja kroz stoljeća." *No, na njima je opsegom najveći, a najatraktivniji i u inozemstvu najzapaženiji, bio upravo segment glagoljaške kulture, posebno je istaknula autorica izložbe (uz autore: akademika Josipa Bratulića i prof. dr. sc. Mirka Tomasovića).*

Prema riječima autorice, što ih prenosi jedan dnevni list, ova je knjiga *rezultat ukupnih istraživanja hrvatskoga glagoljaštva*, a nastoji sažeto prikazati glagoljsko pismo, razvitak, život i funkciju glagoljskoga pisma i primjerima potkrijepiti poznatu činjenicu da je ono u svojoj povijesti ispunjavalo sve civilizacijske potrebe našega naroda. *Ja slovo znajući govorim...* najnovija je knjiga o glagoljici koju odlikuje moderan odnos prema temi, vrlo detaljna objašnjenja pojedinih fenomena vezanih za glagoljsko pismo te činjenica da riječju i slikom omogućuje cjelokupan uvid u hrvatsko glagoljaštvo. Vrijedan je prinos hrvatskoj kulturnoj povijesti, a svojom će višenamjernošću nastaviti s oživljavanjem zanimanja za tu osebujnu odrednicu hrvatskoga nacionalnoga identiteta.

Mirjana Crnić